

METODSTÖD FÖR SFI-UNDERVISNING

utifrån elevernas förutsättningar, intressen och mål

GRINT

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska integrationsfonden

VAD ÄR GRINT?

GRINT är ett integrationsprojekt i Göteborgsregionen med syftet att förbättra förutsättningarna för nyanlända att bli framgångsrika och aktiva deltagare i samhällslivet. Projektets fokus ligger på språket och svenska för invandrare (sfi) och en stor del går ut på att kartlägga sfi-undervisningen dels i Göteborgsregionens 13 medlemskommuner, men även nationellt. Detta genom enkätundersökningar och djupintervjuer med såväl elever som lärare och skolledare.

Projektet drivs av GR Utbildning vid Göteborgsregionens kommunalförbund (GR) och är medfinansierat av Europeiska Integrationsfonden. Målet med projektet är att sprida och dela kunskap och goda exempel på såväl regional som nationell nivå. Vid sidan om kartläggningen tas därför även två metodstöd fram för lärare respektive skolorganisationer i syftet att konkretisera arbetet med att utveckla sfi-undervisningen. Därtill arrangeras ett antal workshops, lärarträffar och konferenser inom området.

Läs mer på projektets webbplats, www.grint.se.

Om GR Utbildning

GR Utbildning ansvarar för skola och utbildningsområden inom Göteborgsregionens kommunalförbund (GR). Arbetet leds av Utbildningsgruppen som har utarbetat regionalpolitiska utbildningsmål som har förankrats i kommunerna och utgör ledstjärnan för verksamheten. Utbildningsgruppen har etablerat det utan konkurrens mest långtgående samarbetet kring livslångt lärande i landet. Ca 210 000 studerande i alla åldrar, uppemot 20 000 lärare och drygt 1 000 skolledare inbegrips i samarbetet. Utbildningsgruppens arbete omfattar således samtliga skolformer som kommunerna har ett ansvar för: förskola, grundskola, grundsärskola, gymnasieskola, gymnasiesärskola, kommunal vuxenutbildning och sfi.

Projektet GRINT drivs mellan 2013 och 2015 i samarbete mellan avdelningarna GR Vux och Pedagogiskt Centrum på GR Utbildning.

GR Vux anordnar och samordnar yrkesutbildningar som ska stödja Göteborgsregionens arbetsliv inom både privat och offentlig sektor och bidrar till uthållig tillväxt i regionen. I GR Vux arbete ryms satsningar på språkstöd-utbildningar för invandrare där yrkesutbildning erbjuds i kombination med svenska och modersmålsstöd.

www.grvux.se

Pedagogiskt Centrum verkar för skolutveckling i hela Göteborgsregionen. Här skapas och leds alltifrån enstaka utbildningar till omfattande och långsiktiga organisation-utvecklingsprojekt. Genom olika projekt och utbildningsinsatser kommer Pedagogiskt Centrum årligen i kontakt med omkring 40 000 personer som är verksamma inom skolan. Medarbetarnas samlade kompetens och erfarenhet är bred och täcker in bland annat skolutveckling, kartläggningar och processledning. www.pedagogisktcentrum.se

Material: Sofia Reimer, Jenny Hostetter, Ulrik Fostvedt
Redaktör: Karin Johansson
Layout: Ingibjörg Sigurðardóttir

Innehåll

Metoder för individualisering – varför det?	6
Alfabetisering, studieväg 1 och nybörjare på övriga studievägar	7
Metoder för att träna tal och kommunikation i och utanför klassrummet	7
Metoder för att koppla undervisningen till elevernas vardag	7
Metoder som stärker elev-lärrrelationen och ger läraren inlevelseförmåga i elevens behov och språknivå	9
Studieväg 2 och 3	11
Träning i tal och kommunikation i och utanför klassrummet:	11
Metoder för att koppla undervisningen till elevens vardag och egna mål	13
Metoder som ger varierad träning i flera färdigheter	14
Metoder som stärker elev-lärrrelationen och ger läraren inlevelseförmåga i elevens behov och språknivå	15
Framgångsexempel: yrkesinriktade sfi-kurser och vad reguljär sfi kan hämta från dem	17
Referenser	19

METODER FÖR INDIVIDUALISERING — VARFÖR DET?

Sfi-utbildningen ska vara anpassad för den enskilda elevens behov och förutsättningar. Men vad innebär det i praktiken? Hur kan undervisningen formas för att utbildningen ska svara upp till det kravet?

Utifrån intervjuer och enkäter med sammanlagt 500 sfi-elever från alla studievägar och många anordnare i Göteborgsregionen har GRINT sökt kvalitet och framgångsexempel på sfi. I kartläggningen har eleverna uttryckt behov och intressen som lärarlag och lärare kan ta fasta på i sfi-undervisningen. Exempel på sådant som eleverna uttryckt att de behöver eller uppskattar är fokus på **talträning**, stark koppling till **vardagliga behov** och **yrkesmål** samt stor **inlevelse** från lärarnas sida **i varje individs kunskapsnivå**. Allt detta har fullt stöd i styrdokumentet för sfi och är exempel på vad elevens behov och förutsättningar kan innebära.

Vid intervjuer och träffar med skollärdare och lärare i anslutning till projektet GRINT har det emellertid visat sig att det inte är så enkelt för alla att formulera metoder som svarar på de här behoven. Projektgruppen har därför samlat metoder i en lista som kan vara behjälplig som metodbank eller diskussionsunderlag för lärarlag, lärare eller skollärdare som vill utveckla ett arbetssätt med verklig individanpassning inom sfi. Metoderna i listan kommer dels från sfi-lärare som projektet har samarbetat med under projekttiden, dels från litteratur som redovisas sist i metodstödet.

Listan är uppbyggd dels utifrån studieväg/nivå, dels utifrån följande rubriker:

- ▶ Metoder för att träna tal och kommunikation i och utanför klassrummet.
- ▶ Metoder för att koppla undervisningen till elevernas vardag.

- ▶ Metoder för att koppla undervisningen till elevens egna mål.
- ▶ Metoder som stärker elev-lärorelationen och hjälper lärarens inlevelseförmåga i elevens behov och språknivå.
- ▶ Metoder som ger varierad träning i flera färdigheter.
- ▶ Framgångsexempel med goda råd till lärarlag och lärare.

Den sista rubriken är baserad på de tydligaste exemplen som projektet GRINT har fångat upp på framgångsrika upplägg utifrån perspektivet individualisering. Exemplet gäller dels yrkesinriktade sfi-kurser av olika typ och kurser som ger en yrkesutbildning, men även kurser som orienterar eleverna genom praktik och träning på olika kompetenser inom en bransch. Här redovisas bland annat tips från lärare vid yrkesinriktade sfi-kurser på hur reguljär sfi kan ta efter yrkeskurserna i möjligaste mån i avseenden som lyfts fram som viktiga för elevernas framgång där. Det visade sig i kartläggningen att elever och lärare på yrkesinriktade kurser formulerar flera positiva aspekter på sin verksamhet som inte endast har med själva yrkesinriktningen att göra. Här finns tips till alla på hur bland annat undervisningen kan organiseras och tydliggöras för eleverna, hur lärarrollen kan utformas för att ge ytterligare stöd för inläring, hur bedömningen kan förberedas genom tydliga delmål och målinriktad träning.

På www.grint.se finner du motsvarande lista som fylls på kontinuerligt. Om du själv har idéer att bidra med är du välkommen att kontakta GRINT via kontaktformuläret på webbplatsen.

ALFABETISERING, STUDIEVÄG 1 OCH NYBÖRJARE PÅ ÖVRIGA STUDIEVÄGAR

Metoder för att träna tal och kommunikation i och utanför klassrummet

Enkät med en eller två frågor som klass och lärare formulerat tillsammans. Enkäten genomförs muntligt med personer utanför klassen. Tips: låt eleverna spela in fråga och svar på mobiler eller läsplatta när enkäten genomförs, då har ni tillgång till materialet i efterhand för formativ bedömning och samtal. Välj enkla frågor till bekanta personer på a- och b-kurs (t ex skolpersonal, andra elever) (Gibbons, s 189).

Hitta olikheterna. Talövning där två elever får snarlika bilder och ska hitta skillnaderna genom att beskriva bilderna för varandra medan de sitter med ryggen mot varandra. Kurs a-b. Modersmålsstöd behövs för instruktionen första gångerna (Gibbons, s 191).

Hör och härma. Ett fåtal fraser inom ett vardagligt fält väljs ut av läraren och översätts i samarbete med modersmålslärare. Fraserna repeteras och tränas in genom att eleverna tränar på dem i par eller grupp. Eleven spelar in på mobilen när läraren säger samma fraser och kan härma hemma. (Lärare)

Veckans mening. Ge veckans mening som läxa. Spela in den på läsplattor eller mobiler så att eleverna kan lyssna hemma. Välj meningar som eleverna förstår och uppfattar som relevanta.

Övriga tips från lärare:

- ✓ Fråga eleverna med hjälp av modersmålsstöd om situationer där de inte klarat av att kommunicera. Läraren berättar hur man säger på svenska och tränar med eleven.

- ✓ Jobba med bilder för att träna muntligt språk utan text.
- ✓ Lyssna på enkla fraser många gånger på läsplatta eller mobil. Nöt in muntligt språk.
- ✓ Träna uttal/fraser tillsammans med gymna.
- ✓ Bedömning av talet kan ske kontinuerligt i små grupper. I stora grupper kan bedömningen genomföras genom enskilda, särskilda uppgifter. Eleverna får förbereda sig med sin ordinarie lärare och kan sedan bedömas av en annan lärare utifrån en bedömningssmall med de för uppgiften aktuella fraserna. Glöm inte att eleverna ska kunna ställa frågor och besvara dem.

Metoder för att koppla undervisningen till elevernas vardag

Kims lek är en övning för ökat ordförråd för nybörjare på samtliga kurser, utifrån vad som syns och finns omkring eleverna. Man låter eleverna titta på föremål med anknytning till det som gruppen arbetar med för tillfället och som har anknytning till elevernas vardag. De får titta en stund på föremålen, sedan göms de och eleverna ska säga/skriva så många föremål som möjligt. Nybörjare på kurs a-c (Gibbons, s 60).

Loggbok är en kontaktknyttande skrivövning som hjälper eleverna att bygga meningar. Läraren skriver frågor om elevens vardagsliv, erfarenheter eller intressen och eleverna svarar med en mening eller hela texter, exempelvis i ett häfte som går mellan lärare och elev. Texterna kan rättas eller inte, beroende på vilken fas av inläring eleven är i. Kurs b, c och i

en senare fas av alfabetiseringen med bekanta frågor (Gibbons, s 193).

Lärarstödd redovisning. Här får en elev berätta kort om något hen är intresserad av, har lärt sig eller arbetat/praktiserat med. (Om inte talet räcker till kan själva skapandet av Powerpoint med text och bild fylla motsvarande roll.) Läraren finns med och stöttar både talaren och lyssnaren genom att be om upprepningar och förtydliganden eller genom frågor. Använd gärna Powerpoint eller appar där bild och film kan infogas. (Se länkar på Nationellt centrum). Kurs a-c så snart eleverna kan bygga några meningar i tal (Gibbons, s 194 bl a).

Studiebesök och observation kan bli en utgångspunkt för skrivande och återberättande. Skriv tillsammans meningar eller korta texter utifrån gemensamma referenser såsom ett studiebesök, en utflykt eller en bekant plats. Använd gärna fotografier i anslutning till texten. (Wedin, s 68f). Följ upp genom läs- och skrivövningar med den gemensamma texten som bas. Kurs a-c.

Gissa ordet i luckan. Lucktest där några ord utelämnas från en mening/text, förslagsvis från en kort text som klassen producerat gemensamt (se övningen ovan), utifrån studiebesök eller gemensamma erfarenheter. Görs förslagsvis muntligt med kända 3- eller 4-ordsmeningar på a-kursen. Eventuellt behövs modersmålsstöd behövs för instruktionen (Gibbons, s 191 och för alfabetiseringsgrupper Mörling, s 56, 74f). Kurs a-c (Gibbons, s 194 bl a).

Att läsa med stor och liten bok är en metod som används för barns läsinlärning. För vuxna kan man utgå från lättlästa livsberättelser, gärna texter från klassen kring gemensamma studiebesök eller andra upplevelser. Texten bör ligga på en nivå som ligger ett litet snäpp över elevernas texter och kan exempelvis vara en elevtext som du har rättat och byggt ut något. Idén går ut på att växla

mellan gemensam lärarledd läsning (storbok/dator med kanon/smartboard) och individuell läsning av samma text. Då kan ord och detaljer lyftas fram gemensamt och förståelsen stärkas samtidigt som eleverna tränar enskild läsning. (Björk/Liberg, kapitel 3)

Hur är läget? Bygg konkreta texter, vardagsfraser och dialoger kring den verklighet eleven har omkring sig, till exempel kring ett telefonsamtal till Vårdcentralen. Använd så långt det är möjligt fraserna i naturliga sammanhang och se om de används rätt. Läraren får bedömningsunderlag när eleven exempelvis spelar upp dialogen – eller hellre är med när fraserna används. (Lärare)

Gäster på besök. Bjud in gäster till klassrummet. Förbered frågor inför besöket tillsammans. Fördela ordet. (Lärare)

Gå och handla. Läraren går med eleverna ut i praktiskt vardagsliv, t ex med en inköpslista till affären, till biblioteket, etc. Titta på varor och priser. Samtala om vilka fraser som är användbara i de konkreta situationerna. Följ upp arbetet i klassrummet genom talövningar som blir konkreta för att de kopplas till miljön ni besökt. (Lärare)

Ord och känslor. Eleverna berättar med stöd av läraren i text och tal om vad de upplevt, vardagligt eller dramatiskt. Sätt ord på känslorna kring upplevelsen. Träna och bedöm elevernas förmåga att uttrycka sig på rätt sätt om en situation. (Lärare)

Skicka mejl. Låt eleverna mejla med elever på en annan skola för att lära sig de första fraserna: Jag heter..., Jag kommer ifrån..., Jag är... Öva frågekonstruktioner och formulera frågor i samma mail. Bedöm utifrån en matris för skrivande. (Lärare)

Ring växeln. Ring skolans växel och öva på att t ex anmäla sjukdom. Använd hörförståelse och låt eleverna fundera på olika skäl att ta kontakt med skolan. Spela in på läsplatta eller mobiltelefon för bedömning med matris. **Dramatisera.** Lär in fraser och dramatisera innan eleverna går ut och prövar i verkliga miljöer. Spela in dialogen, säg fraserna. Ge både muntlig och skriftlig bekräftelse på vad eleven kan. Låt processen vara lång och lotsa eleverna in i en förståelse av hur inlärning och bedömning går till! (Lärare)

Övriga tips från lärare:

- ✓ Utgå från det språk eleven redan har när ni språktränar och skriver. Tala kring elevens texter.
- ✓ Använd filmklipp i undervisningen.
- ✓ Ta alltid bilder vid studiebesök inför t ex korta redovisningar.
- ✓ Att låta eleverna återberätta en text eller något de hört muntligt och skriftligt skapar ett bra tillfälle för bedömning.
- ✓ Undervisningen bör innehålla "verkliga situationer". Fråga eleverna vad de har problem med i samhället för att bygga undervisningen på deras behov. Läraren kan föreslå teman.
- ✓ Läs riktiga dialoger och spela upp dem som rollspel.
- ✓ Ha högläsning med feedback av elevernas egna texter.
- ✓ Ge förförståelse för texter eller hörförståelseövningar genom att ge eleverna nyckelord.

Metoder som stärker elev-lärarrelationen och ger läraren inlevelseförmåga i elevens behov och språknivå

- ▶ **Loggbok** är en kontaktknyttande skrivövning som hjälper eleverna att bygga meningar. Läraren skriver frågor om elevens vardagsliv, erfarenheter eller intressen och eleverna svarar med en mening eller hela texter, exempelvis i ett häfte som går mellan lärare och elev. Texterna kan rättas eller inte, beroende på vilken fas av inlärning eleven är i. Kurs b, c och i en senare fas av alfabetiseringen med bekanta frågor (Gibbons, s 193).
- ▶ **Vänd på steken.** Gör en deal med eleverna att du lär dig något på deras språk i utbyte mot vad de lär sig, för att motivera och visa exempel på inlärning.

Övriga tips från lärare:

- ✓ Ta undervisningen i att forma bokstäver på samma allvar som undervisning i avancerad grammatik. Lägg ner tid på undervisningen och utstråla att det här är värdefull kunskap.
- ✓ Spjälka ned färdigheten i små steg/moment och ta det grundläggande först, t ex att hålla pennan.
- ✓ Det är viktigt att förstå vad som är elevens nästa steg.
- ✓ Infantiliser inte utan värna om att ha en vuxen hållning och använda material för vuxna.
- ✓ Försök att använda språket meningsfullt med meningsfulla ord fastän jobbet gäller att forma bokstäver.
- ✓ Tänk på att vara exakt, att inte säga mer än det nödvändiga.

STUDIEVÄG 2 OCH 3

- ✓ Gruppen måste vara tillåtande. Det skapas genom gemensamma skratt, gemensamma skämt och gemensamma samtalsämnen. Läraren måste tala med den som skrattar elakt/nedtryckande åt någon annan.
- ✓ Dörren till vårt arbetsrum ska vara öppen.
- ✓ Visa intresse och ta initiativ till samtal om elevens vardag. Följ upp! Kom ihåg vad eleverna berättar och fråga vidare vid nästa tillfälle ni ses: "Hur gick det igår när du...?"
- ✓ Auskultera hos varandra och observera varandras undervisning.
- ✓ Jobba tillsammans! Planera ihop, diskutera undervisningen i vardagen och samtala om gemensamma elever.
- ✓ Det är viktigt att tåla kritik och att samtidigt tänka på att uttrycka sig positivt till varandra. Bra fraser kan vara: "Hur kan vi göra det här ännu bättre nästa gång?", "Jag skulle kanske ha gjort så här..." eller "Hur tänkte du när...?"

Träning i tal och kommunikation i och utanför klassrummet

Enkät med frågor som klass och lärare formulerat tillsammans och som ställs till personer utanför klassen. Tips: låt eleverna spela in fråga + svar på mobilerna eller på läsplatta när enkäten genomförs så har ni tillgång till materialet i efterhand för formativ bedömning och samtal. Kurs c-d (Gibbons, s 189).

Intervju med frågor som förbereds i förväg ihop med läraren/klassen eller i grupper. Ger bra tillfälle att möta någon utanför skolan och träna på vanligt tilltal. Kurs c-d (Gibbons, s 192).

Gruppintervju. Eleverna förbereder och genomför intervju i grupp. De ställer frågor till valda personer, sammanställer och redovisar sedan intervjun muntligt och skriftligt. (Lärare)

Lärarstödd redovisning. Här får en elev berätta om något hen är intresserad av, har lärt sig eller arbetat/praktiserat med. Läraren finns med och stöttar både talaren och lyssnaren genom att be om upprepningar och förtydliganden eller genom frågor. Använd gärna Powerpoint eller appar där bild och film kan infogas. Kopplingar mellan praktik och undervisning görs enkelt på detta sätt. Uppgiften kan preciseras och förberedas inför praktikperiod och följas upp på detta sätt. Kurs c-d (Se länkar på Nationellt centrum). (Gibbons, s 194 bl a).

Egna dialoger. Eleverna sitter i par och skriver med stöd av läraren egna dialoger kopplade till vardagsnära situationer. Bra tillfälle för läraren att gå runt och lyssna för att bedöma språknivån! (lärare)

Rygg mot rygg. Eleverna sitter i par med ryggarna mot varandra för att träna på att klara telefonsamtal. De får improvisera t ex ett samtal till praktikplatsen, sjukanmäla sitt barn, ringa vårdcentral. Ett annat par lyssnar och bedömer: Vad sägs under samtalet, går budskapet fram? Förstår de varandra? Läraren lyssnar under samtalet eller på inspelning i efterhand för formativ bedömning: Börjar eleverna använda de nya orden i vanligt tal? Gör de sig förstådda? Blir det interaktion? (Lärare)

Redovisa språkpraktiken. En elev som har/haft språkpraktik kan följa upp den genom att redovisa muntligt för klassen. Eleven skriver en loggbok under praktiken som kan tjäna som stöd och klassen får i uppgift att ställa frågor om praktikplatsen.

Studiegrupper. Organisera eleverna i studiegrupper reguljärt i undervisningen så att de tränar tal i en naturlig kommunikation sinsemellan samtidigt som de arbetar med att lösa uppgifter. (Lärare)

Ut och in. Välj ett antal situationer/platser tillsammans där eleverna har behov av ett funktionellt språk. Träna och förbered i klassrummet på ord- och frasnivå. Skriv dialoger. Testa att spela in dialogerna och diskutera hur det fungerar. Låt eleverna gå ut i grupper om 2-3, spela in, bedöm – och gå sedan ut och träna igen. Bedömningen kan ske på flera sätt. Lyssna på inspelningarna tillsammans. Gör kamratbedömningar. "Lärobedömning". Diskutera vad som fungerar/inte fungerar? Utvärdera metoden tillsammans med eleverna. Exempel på situationer/platser: bibliotek, affär, café. (Lärare)

Tjuvlyssna. Träna på hörförståelse i talsituationen genom att be eleverna lyssna på andra och återberätta för varandra vad personerna talade om.

Bokcirkel. Låt eleverna läsa en bok eller novell tillsammans. Diskutera i mindre grupper. Ge konkreta frågor

om boken för att väcka tankar och reflektion. Ge lämpliga fraser och uttryck som hjälper dem att kunna svara. Låt bokcirkeln återkomma flera gånger i undervisningen. Uppmärksamma att eleverna väljer att prata och hur ordförrådet växer fram. Se till att alla är med. Målet är att eleverna deltar naturligt utan att tänka på att det är en talövning och att ordförrådet ökar. (Lärare)

Rollspel. Välj ut konkreta talsituationer med dialoger snarare än att bara ge ett samtalsämne. På så vis får eleverna mer tillfälle att träna på talsituationen och fraserna. I ett rollspel kan eleverna jobba i par eller liten grupp. De får en situation t ex att de befinner sig i en hiss som stannar. De får också ett antal ord som de måste använda i sin dialog. Eleverna kan uppträda inför klassen och få direkt respons.

På anställningsintervju. 1. Titta på exempeldialoger för en anställningsintervju med typiska frågor och tänkbara svar. Läs och lyssna. Samla sedan fraser som är användbara för eleverna och träna på att uttala dem. 2. Låt eleverna skriva egna dialoger för intervjun utifrån en annons. Eleverna arbetar parvis och växlartränar rollerna muntligt. Läraren stöttar och leder eleverna. 3. Intervjusamtalen spelas in på läsplatta och spelas eventuellt upp som rollspel för klassen. 4. Bjud in en representant från AF för att berätta om anställningsförfarande och intervjuer. Läraren bedömer kvaliteten i elevarbetet, individuellt och i par. Sambedomning kan också ske i klassen i en diskussion om huruvida dialogerna är trovärdiga och funktionella.

Prata mat. För att träna på samtal kring matbordet, ordförråd för vardagsmat och vardagsprat kan ni arbeta med följande övning. Eleverna ta med sig 10 matord, från lexin, reklam el dyl. Läraren förklarar orden. Eleverna diskuterar sina 10 ord med en kompis och därefter skriver ni en gemensam ordlista på tavlan. Ställ sedan olika

matförpackningar på ett bord. Eleverna får frågekort med frågor eller uppgifter av olika svårighetsgrad, t ex: Vad använder du av det som finns på bordet? *Hur* använder du de livsmedel som finns på bordet. Vilka måltider äter du? Gör du något annat samtidigt som du äter? Planera en måltid av sakerna framför dig och berätta för klassen. Läraren antecknar, spelar in elevernas tal och kan bedöma enligt en matris.

Ljugarbänk på måndag. I början på veckan kan eleverna berätta i par vad de gjort i helgen. De får gärna ljuga och berätta spännande saker. Skriv ner berättelserna på papper. Grupperna läser varandras papper och kommenterar helgens äventyr.

Fyra hörn. Använda dig av värderingsövningar för att starta en diskussion. Eleverna ställs inför en fråga med fyra alternativa svar, ett för varje hörn. De väljer hörn och ska sedan så gott det går motivera sina svar. Eleverna som vågar prata kan ge exempel på hur man kan säga. Övningen kan fortsätta i mindre grupper och i då får eleverna tydliga frågor att diskutera kring så de måste utveckla sina svar, inte ja/nej frågor. Uppgiften kräver förberedelse innan, t ex förförståelse av ämnet och träning på användbara fraser.

Tal på tema 1. Under ett tema som exempelvis vård och hälsa kan eleverna träna på tal i kontakt med vårdcentralen. Börja med förförståelsen. Prata om vad eleverna vet om vårdcentraler. Jämför med motsvarigheten i elevernas ursprungsländer. Skriv sedan upp fraser på tavlan. Visa bilder och låt eleverna läsa texter på temat. Skriv sedan gemensamma dialoger på tavlan kring situationer på vårdcentralen. Låt eleverna öva på dialogfraserna parvis och i grupp. Eleverna kan träna in en bestämd dialog som de framför för läraren som en bedömningsuppgift. Avsluta med studiebesök då eleverna får tillfälle att träffa och ställa frågor till autentisk vårdpersonal.

Tal på tema 2. På ett tema som vård och hälsa kan talträningen se ut så här: Läraren ger info på tavlan och på papper och går igenom olika instanser dit man kan ringa vid fall av sjukdom eller olycka – och vilken information man förväntas ge. Därefter jobbar eleverna i par. Varje par får tre högar med kort som innehåller information om *namn*, *ålder* och *besvär*. Eleverna drar en lapp från varje hög och startar dialoger/rollspel. Utifrån patientprofilen väljer de tillsammans vilken instans de ska ringa och dialogen startar. Eleverna turas om att vara instans respektive patient. Läraren är aktiv och hjälper till att hålla samtalet igång, där det behövs. Eleverna spelar in sina samtal, som sedan lämnas till läraren som bedömer med hjälp av bedömningsmatris för muntlig interaktion. Elevparen kan också välja att redovisa en lyckad dialog inför klass och lärare för sambedomning.

Övriga tips från lärare:

- ✓ Ge elever tid att hitta ord och formulera sig.
- ✓ Håll er till vardagsnära ämnen som är lättare att prata om.
- ✓ Växla samtalskompisar!
- ✓ Samtala kring bilder. Vad ser vi? Vad händer?
- ✓ Läraren ska ansvara för gruppindelning vid gemensamt arbete så att alla känner sig trygga att prata i gruppen.
- ✓ Vänta in alla elever så att samtliga får en chans att komma till tals utan att de snabbaste kommer med svar direkt.
- ✓ Ta kontakt med pensionärer eller andra grupper som kan besöka skolan och vara samtalspartners.
- ✓ Låt eleverna själva föreslå vilka situationer de ska träna på, t. ex utvecklingssamtal, ringa vårdcentral, anställningsintervju.

Metoder för att koppla undervisningen till elevens vardag och egna mål

Studiebesök och **observation** utifrån elevernas intressen och mål kan bli en utgångspunkt för skrivande och återberättande. Skriv tillsammans, i grupper eller enskilt meningar eller texter utifrån gemensamma referenser: ett studiebesök på en arbetsplats/myndighet. Använd gärna fotografier i anslutning till texten. (Wedin, s 68f).

Gå och handla. Gör ett gemensamt besök på en affär, exempelvis en möbelaffär. Dokumentera besöket tillsammans och arbeta med en gruppuppgift på plats. Låt eleverna fotografera varandra i olika situationer i affären. Skriv texter till bilderna efter besöket, med fokus på speciella situationer under besöket. Gör muntliga redovisningar i grupper där eleverna får berätta om besöket med stöd av bilderna. Olika grupper kan berätta om olika situationer under besöket. Läraren får tillfälle att observera och bedöma elevernas muntliga interaktion under besöket och den skriftliga under dokumentationen. Den muntliga produktionen bedöms under presentationen. Besöket i butiken kan gärna bytas mot en utflykt till en vacker plats. (Lärare)

Stöd för skrivande. Arbeta med ett skrivtema som rör elevernas vardag och mål, t ex *livskvalitet*. Förbered skrivandet genom att sätta igång tankarna och ge input. Lista på tavlan vad som är viktigt för eleverna, läs texter kring ämnet och prata först för att få ett underlag. Därefter får eleverna skriva en text: “Vad är viktigt för mig”. (Lärare)

Ut och träna. Tanken här är att träna på fraser för att sedan våga möta verkliga situationer. Dramatisera en dialog från en vanlig och vardaglig situation och prata om den i gruppen. Låt sedan eleverna gå ut och söka tillfällen att använda fraserna i vardagen för träning. För samtal och

bedömning kan läraren be eleverna filma med läsplattor eller spela in på mobiltelefoner.

Vad vill du lära dig? 1) Ställ frågan till eleverna “Vilka situationer vill du lära dig behärska?” Arbeta inte med för stora teman utan mer med enkla situationer. 2) Gå igenom samtalsfraser på tavlan utifrån elevernas val av situationer. 3) Skriv en gemensam dialog som exempel. 4) Låt eleverna skriva egna dialoger med den gemensamma dialogen som modell. 5) Spela upp: En elev går ut från klassrummet och ringer till läraren eller en klasskamrat som spelar t ex pizzabagare och högtalaren är på. Hela klassen kan följa samtalet och ge feedback. Läraren ger kontinuerlig feedback under arbetets gång kring vilka uttryck som fungerar och inte. Telefonsamtalet blir ett muntligt prov och läraren kan i efterhand sitta ned med eleven och bedöma samtalet utifrån bedömningsmatris och kursmål.

Köp pizza! Gå utanför skolan till t ex en pizzeria och läs pizzamenyn tillsammans. Intervjua personal på pizzerian, ta med menyn till klassrummet och läs i smågrupper. Träna på att beställa per telefon. Börja med hörförståelse av en inläst dialog som läraren gjort på förhand, lyssna och låt sedan eleverna pröva 2 och 2. En är pizzabagare med ett manus och den andra får då öva på det som man hört tidigare - att svara. Avsluta med en “skarp” situation där eleven får ringa på riktigt och spela in det samtalet. Spela in på läsplatta och lyssna av, bedöm med matris. Låt eleverna lyssna och rätta.

Övriga tips från lärare:

- ✓ Arbeta med bilder. Skriv dialoger eller texter utifrån bilder på bekanta miljöer.
- ✓ Arbeta med diktamen från en vardagsnära situation.
- ✓ Ha en samtalsorienterad undervisning.

Metoder som ger varierad träning i flera färdigheter

Dictogloss handlar om att låta eleverna bygga en text tillsammans utifrån en förlaga. På sfi gäller det att noga anpassa texterna i svårighetsgrad eller använda texter som redan är bekanta med eleverna. Bra övning som ger mycket mer än en diktamensövning eftersom eleverna tränar hörförståelse, tal, skrivande, meningsbyggnad och grammatik och bygger upp sitt ordförråd. Det kan ta ett par gånger innan eleverna förstår instruktionen, men sedan kan de lätt skola in nya elever och uppgiften kan varieras med olika texter och lite olika former. Kurs c och d med svårighetsgrad som anpassas för klassen genom val av text. Kurs c-d (Gibbons, s 188; Wedin, s 71f). Så här kan en instruktion/gång se ut:

- Lyssna när läraren läser texten högt, utan penna
- Lyssna igen och skriv stödord/nyckelord. Läraren ger exempel på vad som kan vara nyckelorden i en mening och förtydligar att övningen inte går ut på att skriva hela texten (jmf diktamen).
- Lyssna för tredje och sista gången. Fyll på med nyckelord.
- Sitt i par och försök att återskapa texten med hjälp av nyckelorden och minnet. En elev är sekreterare. Informationen ska vara densamma, men val av ord och meningar behöver inte vara detsamma.
- Arbeta vidare genom att t ex se på grammatiska strukturer i gruppernas texter/slå ihop eleverna i större grupper och jämföra texterna, etc.

Fyll i alla luckor i en välbekant text. En gemensam luckövning där eleverna bara får rubriken på en välbekant text (exempelvis en text som man tidigare närstuderat eller skrivit gemensamt) och sedan ska återskapa

hela texten tillsammans på dator med kanon/smartboard/whiteboard/OH. Kurs c-d (Gibbons, s 191).

Varierade läsmetoder. En rad förslag på hur man kan hjälpa läsförståelsen genom aktiviteter före, under och efter läsningen finns hos Gibbons (s 187).

Metoder som stärker elev-lärorelationen och ger läraren inlevelseförmåga i elevens behov och språknivå

Loggbok är en kontaktknyttande skrivövning som hjälper eleverna att bygga meningar. Läraren skriver frågor om elevens vardagsliv, erfarenheter eller intressen och eleverna svarar med egna texter, exempelvis i ett häfte som går mellan lärare och elev. Texterna kan rättas eller inte, beroende på vilken fas av inläring eleven är i, men fokus ligger på individuella frågor och kommentarer som hjälper igång elevens skrivflöde. Kurs c-d (Gibbons, s 193).

Lärande miljö. Bygg en miljö där alla elevers olika kunskap tas tillvara i gruppen och där eleverna tar hjälp av varandras stöttning. Elever som varit i gruppen länge blir hjälplärare som förklarar instruktioner och uppgifter för de nya. Syfte: att synliggöra elevernas lärande och skapa bra dynamik. (Lärare, studieväg 2 och 3)

Övriga tips från lärare:

- ✓ Enskilda samtal är viktiga i undervisningssituationen. Visa intresse för individen och observera elevens strategier i inläringssituationen.
- ✓ Gå runt i klassrummet när eleverna jobbar självständigt eller i grupp.
- ✓ Lämna inte klassrummet i långa stunder bara för att eleverna jobbar själva.

- ✓ Lyssna av elevers samtal sinsemellan och ställ många frågor i undervisningen för att få en uppfattning om förståelsen.
- ✓ Tydlighet och förutsägbarhet när det gäller tid, rum, plats, person och tillgänglighet. Kontinuitet i största möjliga mån i fråga om klasskamrater och lärare.
- ✓ Dröj dig kvar i klassrummet efter lektionen när du kan. Stanna och byt några ord i korridoren när du hinner. Det markerar tillgänglighet.
- ✓ Visa att det är bra att fråga! Tacka för frågorna du får och säg ”Vad bra att du frågar!” Tänk på att klasskamraternas frågor kan förklara för fler.
- ✓ Fråga eleverna *enskilt* om de har förstått uppgiften eller undervisningen. Visa inte att du tycker det är jobbigt att förklara om igen.
- ✓ Låt eleverna återberätta instruktioner eller språkinnehåll för att bekräfta förståelsen av undervisningen. Försök få eleverna att ge respons med kroppsspråk eller på annat sätt för att visa förståelse.
- ✓ Utvärdera dagligen: Vad lärde ni er idag? Sätt upp konkreta mål för dagen eller veckan och följ upp genom att kontrollera inläringen efteråt.
- ✓ Ge relevant respons. Visa progression för eleven med konkreta exempel. Lyft fram vad som går bra och vad eleven måste träna mer på!
- ✓ Visa att det är okej att göra fel, både under träning och vid bedömning.
- ✓ Använd ”checkboxor” där eleverna gör en självbedömning. ”Jag förstår” eller ”Jag behöver träna mer”.
- ✓ Utvärdera din egen förmåga som lärare att skapa trygghet i klassen, t ex om eleverna vågar fråga när de inte förstår. Fråga efter feedback.

FRAMGÅNGSEXEMPEL: YRKESINRIKTADE SFI-KURSER OCH VAD REGULJÄR SFI KAN HÄMTA FRÅN DEM

- ✓ Auskultera på varandras lektioner, ge feedback och försök ha en öppen diskussion i kollegiet. Sök handledning och kamratbedömning.
- ✓ Samarbeta i arbetslaget om gemensamma elever. Det jag inte ser kan en kollega se.
- ✓ Gör klassrumsobservationer mellan arbetslagen och låt specialpedagogerna göra klassrumsobservationer.
- ✓ Lista gemensamma metoder för att skapa trygghet och goda relationer – så att de är kända för hela arbetslaget. Introducera nya lärare i sådana metoder – inte bara i administrativa rutiner.
- ✓ Spela in dig själv.
- ✓ Det är viktigt att som lärare själv pröva på att lära sig ett nytt språk.
- ✓ Begär att få handledningspass dit eleverna kan gå för frågor och extra hjälp.
- ✓ Begär att få modersmålsstöd vid elevkartläggning om du inte själv kan elevens modersmål.
- ✓ Följ upp och se elevernas kartläggning som ett levande dokument.

Yrkesinriktade sfi-kurser har i de flesta fall andra förutsättningar än reguljära sfi-kurser, exempelvis mindre elevgrupper, grupper utan kontinuerlig antagning, en språklig lägstanivå som ofta är högre än i många reguljära grupper samt gemensamma yrkesmål i grupperna. I kartläggningen som GRINT har gjort visar det sig emellertid att lärare och elever vittnar om att det finns aspekter på yrkesinriktade kurser som skapar framgång och som inte bara beror på de här faktorerna. Här är några tips på vad reguljär sfi kan lära av de yrkesinriktade kurserna. Tipsen är formulerade av lärare som både arbetar med yrkesinriktade kurser och reguljär sfi.

- ▶ Sök upp autentiska språksituationer: Praktik, verksamhetsförlagd utbildning kombinerat med språkundervisning, studiebesök på arbetsplatser, externa föreläsare – allt kopplat till ordträning och uppgifter som förbereder och följer upp händelsen och kopplar den till undervisningen.
- ▶ Formulera tydliga gemensamma mål för gruppen och undervisningen.
- ▶ Arbeta med olika projekt så verklighetsbaserat som möjligt, till exempelvis case och problembaserat lärande. Arrangera språkcafé tillsammans med eleverna på skolan, t ex.
- ▶ Arbeta med cirkelmodellen (Gibbon): bygg först upp kunskap och förståelse av ämnet, läs texter för att samla förebilder, skriv gemensamma texter och avsluta med att skriva texter enskilt. Det skapar ett sammanhang och ger repetition och stöd.
- ▶ Motivationen kommer för många först när man vet att man får ut någonting mer konkret än ett sfi-betyg av sina ansträngningar på utbildningen och/eller att man är en viktig del där ens insatser bidrar till ett resultat i ett större sammanhang. Till exempel att "min insats är viktig för gruppen och för mig själv". Forma därför undervisningen efter tydliga mål/delmål som är kopplade till varje enskild persons verklighet.

- ▶ Ställ krav på att begränsa det löpande intaget via till exempel introduktionsgrupper/annat upplägg från förvaltningens/skolledningens sida. Två gånger per termin kan till exempel vara rimligt.
- ▶ Välj ett temaområde att fokusera på i 2-3 månader så att språket spjälkas ner och eleverna får tillräcklig träning på valda moment.
- ▶ Formulera tydliga språkmål för temat och kommunicera dem på enklast möjliga sätt för eleverna.
- ▶ Målen ska fokusera på färdigheter: "Det här ska jag kunna göra när temat är slut."
- ▶ Målen ska bestå i centrala färdigheter i de olika kursmålen. Anpassa dem efter temaramen, och träna dem sedan om och om igen tills eleven kan genomföra dem på rätt nivå, med rätt kvalitet. Jämför med hur du tränar för att lära dig lyfta en pall med trucken eller smaka av soppan med rätt känsla!
- ▶ Ge snabb återkoppling på det eleven gör. En formativ bedömning där du löpande får kommentarer hur du kan ta nästa steg ger dig mer än ett slutprov där du får höra att soppan inte duger. Ett vanligt sätt i klassrummet är att ge instruktion i helklass, där sedan eleverna två och två får träna på en uppgift som de kommer fram till läraren och presenterar. Inte godkänt? Tillbaka och träna mer. Godkänt? Gå vidare till en uppgift på nästa svårighetssteg.
- ▶ Det är viktigt att skapa en bra lärmiljö och en *samarbetskultur* i klassrummet/på jobbet. Sammanhållningen kan byggas via gemensamma mål, tydliga spelregler, ett tryggt arbetsklimat där alla får ta plats i klassrummet.
- ▶ *Rätt man på rätt plats* pratar man om i yrkessammanhang. I yrkeskurser tänker man säkert mer på att utnyttja olika kompetenser i gruppen och fördela ansvar än i vanlig SFI. Någon kan vara fotograf, en annan kan vara hjälplärare i svenska, en tredje kan lära ut hur man använder mobilen i studierna (ladda

ner mp3, olika språkappar, fotografera anteckningar på vita tavlan, spela in ljud inför studiebesök). Det behöver inte alltid vara läraren som lär ut. Genom att få en uppgift växer du som människa och i språket när du tvingas förklara hur det fungerar.

- ▶ Ställ adekvata krav på närvaro, ankomsttid, uppgifter som ska in, återkoppling. Det motverkar känslan av likgiltighet som kan råda på en kurs utan sluttid och tydliga krav.
- ▶ På yrkeskurserna är det svårt att hitta lämpligt färdigproducerat material och lämpliga böcker då de har en språknivå som är svårtillgänglig för våra kursdeltagare. Lärarna måste lägga ner mycket tid för att komplettera med övningsmaterial på rätta nivåer. Det är lättare på reguljär sfi, där mycket material redan finns på olika anpassade nivåer. Ta vara på det!
- ▶ I yrkesspåret lär man sig både språk och ämne och använder sig ibland av dubbelbemanning. Inom temat vård lär man sig också ett ämne och dubbelbemanning kan ibland arrangeras via inbjudan av personal från t ex vårdcentralen. Ett sådant besök kan för- och efterarbetas språkligt, och under besöket styr svensk-läraren informationen för att säkerställa att eleverna kan förstå.
- ▶ Den största potentialen för språkutveckling ligger hos handledarna på arbetsplatsen – om de är motiverade att bistå med det och får rätt utbildning och stöd från skolan.
- ▶ Välj ett medvetet arbetssätt som lärare. Lärarna på yrkesinriktade kurser har ofta valt den här inriktningen, jobbar upp något de tror på och får fortsätta längre tid med samma sorts utbildning. Mer genomtänkt – mer kontinuitet. Mer engagerade lärare.

REFERENSER

Gibbons, Pauline. *Stärk språket, stärk lärandet*. 2009 (tidigare upplagor finns). Boken är en av de mest kända metodböckerna inom andraspråksforskningen och borde vara bekant för lärare med behörighet för sfi. Den är skriven för elever i yngre åldrar som läser olika skolämnen och därför behöver en del av övningarna anpassas till sfi, men här finns massor av bra, beprövade metoder.

Wedin, Åsa. *Vägar till svenskt skriftspråk för vuxna andraspråksinlärare*. 2010. Boken är up to date med både forskning och svensk sfi-utbildning och bjuder på många bra tips, inte minst för studieväg 1-2 som författaren själv arbetat med. Boken är ny; de flesta sfi-lärarna har nog inte stött på den.

Björk, Maj och Liberg, Caroline. *Vägar in i skriftspråket tillsammans och på egen hand*. 2006 (tidigare upplagor finns). Boken ger många bra idéer, men behandlar barns tidiga inlärning av läs- och skrivfärdigheter och metoder och textval måste därför anpassas till sfi.

Tips och metoder från sfi-lärare i Göteborgsregionen som medverkat på lärarträffar i GRINTs regi samt i den regionala kartläggningen av sfi.

